

Pozycja Julianny Twerskiej w Wielkim Księstwie Litewskim w latach 1377-1382. Próba charakterystyki problemu.

Krzysztof Osiński

Osoba Julianny Twerskiej pojawiła się w najważniejszych wydarzeniach na ziemi litewskiej lat 80-tych XIV wieku, a jej udział i myśl polityczna w rozwój państwa Jagiełły były różnie interpretowane przez historiografię. W obecnych czasach digitalizacji ogromnych zasobów bibliotecznych, czytelnik nie zaznajomiony z problematyką i z naukową krytyką tekstu historycznego, może z łatwością teksty historyków uznać za pewnik. Niestety zachowany materiał źródłowy nie oddaje całej złożoności problemu, z którym musi zmierzyć się badacz dziejów Litwy – szczególnych trudności nastrocza tendencyjność przekazów źródłowych²⁶².

W historiografii okresu dwudziestolecia międzywojennego matka Jagiełły była uważana za głównego kierownika polityki zagranicznej Wilna, opierając swoje hipotezy na przekazie *OrigoregisJagyelo et WytholdiducumLithuanie*²⁶³, a także dokumentach kancelarii krzyżackiej²⁶⁴. Toteż nie dziwi, że pogląd ten zdominował większość monografii naukowych na wiele lat. Jednakże badania kolejnych pokoleń historyków pozwalają na weryfikację tych przedwcześniejszych sądów, przez które próbowano tłumaczyć złożoną sytuację na Litwie po śmierci Olgierda²⁶⁵. Do dnia dzisiejszego toczy się dyskusja na temat podstawy prawnej władzy Wielkoksiążęcej²⁶⁶. Dyskusja istotna, ponieważ

²⁶² Zob. J. Nikodem, *Wiarygodność „Latopisu wielkich książąt litewskich”*, [w:] *Antyk, prawda i fałsz w średniowieczu*, Materiały Seminariów Mediewistycznych im. Alicji Karłowskiej-Kamzowej, pod red. J. Kowalskiego i T. Ratajczaka, Poznań 2010, s. 151-166.

²⁶³ Wydane: *OrigoregisJagyelo et WytholdiducumLithuanie*, [w:] *Polnoesobranierusskichletopisej*, t. 35, Moskwa 1980, s. 115-117; Z *Latopisu* bezkrytycznie czerpał polski historiograf Jan Długosz. Patrz: J. Długosz, *Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego*, ks. X, Warszawa 1981, s. 124-135. Zob. J. Radziszewska, *Przejętki Długosza z „Litewskiego Latopisu”*, [w:] *Długossiana. Studia historyczne w pięćsetlecie śmierci Jana Długosza*, pod red. S. Gawędy, Warszawa 1980, s. 256-267.

²⁶⁴ Żeby w formie przykładu przywołać dokument Pokoju w Dubissie: *CodexdiplomaticusLithuaniae*, wyd. E. Raczyński, Wrocław 1845, s. 58; Obecnie historiografii zarzuca ten pogląd podchodząc bardziej krytycznie do tej problematyki: L. Korczak, *Litewska rada wielkoksiążęca w XV wieku*, Kraków 1998, s. 12-14. Autorka wykazała, w sposób przekonywujący, że poprzednicy Jagiełły korzystali z pomocy doradców; H. Łowmiański, *Uwagi w sprawie podłoża społecznego i gospodarczego unii jagiellońskiej*, [w:] *Księga pamiątkowa ku uczczeniu czterechsetnej rocznicy wydania I Statutu Litewskiego*, red. S. Ehrenkreutz, Wilno 1935, s. 234.

²⁶⁵ Żeby wspomnieć tylko najnowszą historiografię: G. Błaszczuk, *Dzieje stosunków polsko-litewskich od czasów najdawniejszych do współczesności*, t. I-II, Poznań 1998-2007, gdzie przegląd większości literatury poruszającej ten problem.

²⁶⁶ Całą spuściznę źródłową przeanalizował J. Nikodem, *Jedynowładztwo czy diarchia? Przyczynek do dziejów ustroju Wielkiego Księstwa Litewskiego do końca XIV wieku*, *Zapiski Historyczne*, t. 68(2003), z. 4, s. 7-30; Uczony doszedł do wniosku, że „Te spostrzeżenia pociągają za sobą następne wnioski. Potwierdzają jedynowładczy charakter władzy Olgierda, jego pełną kontrolę nad państwem i wszystkimi książętami, którzy zapewne w tym czasie stanowili grupę o zrównoważonych wpływach i pozycji”; H. Paszkiewicz stwierdza, że brak podstaw źródłowych pozwalających

pozwała odpowiedzieć na wiele znaków zapytania pojawiających się przy postaci Julianny Twerskiej²⁶⁷. Jednak żaden historyk nie pokusił się o próbę charakterystyki matki i jej wpływu na Jagiełłę- może z powodu ubogiej i mającej charakter ogólny podstawy źródłowej.

Stanisław Smolka przedstawiając pierwsze samodzielne kroki Jagiełły na Litwie stwierdził, że „wszystko go zresztą ciągnie w objęcia Rusi: atmosfera, którą oddychał, wpływ matki [podkr.- K.O.], konieczność polityczna; hamuje go tylko Kiejstut, którego jedno słowo mogło wystarczyć, żeby Litwa nie ścierpiała na Giedyminowym tronie Rusina”²⁶⁸. Jest to jedyna wzmianka o Juliannie zawarta w rozważaniach tego uczonego, jednak ocena ta bardzo wysoka stawia matkę Jagiełły na Litwie i jej oddziaływanie na poczynania syna. Uczony jednak był ostrożny w dalszych sądach na temat Julianny. Próbę chrztu prawosławnego Jagiełły przypisał samodzielnej i suwerennej decyzji księcia, lecz ostatecznie jego zamiary pokrzyżowało poselstwo panów polskich z propozycja małżeńską²⁶⁹.

Z kolei Antoni Prochaska doszukiwał się w wydarzeniach lat 80-tych XIV wieku wpływu Julianny i jej koncepcji polityki zagranicznej na sytuację wewnętrzną i zewnętrzną księstwa wileńskiego. Historyk jako główny powód wpływu Julianny na Jagiełłę przytacza argument wiary wyznawanej przez księżniczkę twerską. Matka była wychowana w prawosławiu, a syn w pogaństwie- jak wszyscy synowie Olgerda z drugiego małżeństwa²⁷⁰. Więcej, uczony stwierdził, że to Kiejstut nie zdołał zdominować młodego księcia ponieważ „Jagiello pozostający pod wpływem chrześcijanki matki, Julianny księżniczki Twerskiej, utrzymujący przyjazne stosunki z arcybiskupem Rzykim Janem Sintenem, swoim sąsiadem inflanckim, oddalał się coraz bardziej od stryja, lubo z synem tegoż

dokładnie określić pozycję Kiejstuta na Litwie: H. Paszkiewicz, *O genezie i wartości Krewa*, Warszawa 1938, s. 34-36; Z kolei później stwierdza, bez głębszej refleksji, że „Na czele Litwy stanęli dwaj najbardziej utalentowani ze wszystkich Giedyminowiczów- Olgerd i Kiejstut, dwaj ostatni podanie z całej gromady książęcej. Zgodne ich współrzędy, trwające z górą lat trzydzieści, miały zapewnić Litwie świetność państwową, godną spuścizny ojcowskiej”: H. Paszkiewicz, *Początki Rusi*, s. 236 i przyp. 53.

²⁶⁷ Ostatnio dyskusja J. Nikodema i J. Tęgowskiego o dacie urodzin Jagiełły, pozwalającej wysnuć wnioski o pozycji Julianny i zależności młodego piętnastoletniego księcia, czy też dojrzałego dwudziestopięcioletniego monarchy; J. Nikodem, *Data urodzenia Jagiełły. Uwagi o starszeństwie synów Olgerda i Joanny*, Genealogia. Studia i Materiały historyczne, t. 12(2000). J. Nikodem, *Objęcie władzy na Litwie przez Jagiełłę w 1377 r.*, Przegląd Historyczny, t. 92(2001), z. 4, s. 451-468; Również T. Wasilewski znacznie odmłodził Jagiełłę uznając, że był młodszy od Skirgiełły. Pogląd ten powielił i rozbudował J. Tęgowski: T. Wasilewski, *Daty urodzin Jagiełły i Witolda. Przyczynek do genealogii Giedyminowiczów*, Przegląd Wschodni, z. 1(1991), s. 27; J. Tęgowski, *Pierwsze pokolenia Giedyminowiczów*, Poznań- Wrocław 1999, s. 54-57; por. dyskusje K. Osiński, *Okoliczności objęcia władzy na Litwie przez Jagiełłę w 1377 roku* (maszynopis).

²⁶⁸ St. Smolka, *Unia Litwy z Koroną*, Kraków 1903 s. 114; Pogląd o ogromnym autorytecie jest na wyrost. Kiejstut miał autorytet poparty jedynie swoimi osiągnięciami i zgodną współpracą z poprzednim Wielkim Księciem Litewskim Olgerdem. Jednak jego pozycję nie regulowała żadna podstawa prawna, dlatego też mało prawdopodobne było podburzenie całej Litwy przeciw Jagielle (bunt Korybuta Siewierskiego przeciw Kiejstutowi); por. J. Nikodem, *Jedynowładztwo czy diarchia? Przyczynek do dziejów ustroju Wielkiego Księstwa Litewskiego do końca XIV wieku*, Zapiski Historyczne, t. 68(2003), z. 4, s. 7-30.

²⁶⁹ St. Smolka, *op. cit.*, s. 115 i nast.; Jednakże do dzisiaj nie rozstrzygnięto z której strony wyszła inicjatywa zawarcia małżeństwa, por. szerzej i zreferowanie najważniejszych propozycji historyków: J. Nikodem, *Jadwiga. Król Polski*, Wrocław 2009, s. 157-201.

²⁷⁰ J. Ochmański, J. Krzyżaniakowa, *Władysław II Jagiełło*, Wrocław 1990, s. 42 i nast.

Witoldem w ścisłej pozostawał przyjaźni”²⁷¹. Na poparcie swej hipotezy uczony stwierdził dalej, że „rozdział ten był tak stanowczym, że Krzyżacy w poufnym liście do matki Jagiełły nie wahali się przestrzegać jej przed knowaniami Kiejstuta”²⁷². Dzięki takiej działalności miała Julianna skierować uwagę Jagiełłę w kierunku Zakonu i uregulowaniu wzajemnych stosunków pokojowo. Dalej, miała dążyć do przyjęcia chrześcijaństwa przez syna. Antoni Prochaska próbował tymi działaniami wytłumaczyć dysonanse powstałe między Wilnem a Trokami. Pomijając w zupełności dążenia i pozycję Jagiełły, tak jakby był on udziałnym wykonawcą zamierzeń księżnej. Jagiełło chciał kontynuować program polityki zagranicznej wyrażający się słowami *Omnis Russia ad Letwinosdeberetsimpliciterpertinere*²⁷³, który prowadził Olgierd. Dlatego szukał porozumienia z Zakonem, żeby zabezpieczyć swe domeny od zachodu, a otworzyć sobie możliwości ekspansji na wschodzie.

Wątek Julianny pojawił się w rozprawach Antoniego Prochaski jeszcze raz. Mianowicie w sprawie traktatu zawartego z Krzyżakami w Dubissie²⁷⁴, w którym to Jagiełło ograniczał suwerenność swojej ojcowizny i ziem, które przejmie po zwycięskiej wojnie domowej, a także gwarantował przyjęcie chrześcijaństwa w ciągu 4 lat od podpisania porozumienia. Jednak w tym przypadku uczony nie zaproponował żadnej hipotezy na temat udziału Julianny i jej wkładu w zawarcie traktatu²⁷⁵. Jej obecność miała ułatwić kontakt z Krzyżakami poprzez wcześniej nawiązane rozmowy i korespondencje, jednak obecność pozostałych braci Jagiełły nie pozwala wysnuć dalszych wniosków, co do charakteru udziału matki w tym traktacie²⁷⁶. W swoich rozprawach Antoni Prochaska sugeruje, że Julianna miała kierować całą działalnością Jagiełły i skłócić go z Kiejstutem, w wyniku czego wybuchła wojna domowa na Litwie.

Z najbardziej skrajnym poglądem, trudnym do uchwycenia w materiale źródłowym, wystąpił swego czasu Stanisław Zakrzewski. Lwowski historyk zajmując się problemem genezy Unii polsko-litewskiej postawił hipotezę, która brzmiała następująco: „wartoby się zastanowić, czy Elżbieta i wielka księżna litewska nie są właściwymi inicjatorkami małżeństwa swych dzieci”²⁷⁷. Pytanie postawione przez uczonego bardzo interesujące, jednak zakładające że rola Julianny była doniosła do roku 1385. S. Zakrzewski na końcu swego wywodu konstatuje następująco „podniosłem na wstępie,

²⁷¹ A. Prochaska, *Król Władysław Jagiełło*, t. 1, s. 34.

²⁷² Tamże, s. 34 i nast.

²⁷³ SRP, II, s. 80; Szerzej program polityki wschodniej F. Papée, *Jagiellonowie a Moskwa*, Kwartalnik Historyczny, t. 8(1922), s. 22.

²⁷⁴ *Codex diplomaticus Lithuaniae*, wyd. E. Raczyński, Wrocław 1845, s. 58.

²⁷⁵ A. Prochaska, *Król Władysław Jagiełło*, t. 1, s. 45 i nast.

²⁷⁶ L. Korczak (*Litewska rada wielkksiążęca w XV wieku*, s. 15) uważa, że bracia byli radą książęcą przy Jagiellie, a Julianna z racji swej pozycji zasiadała w niej, dlatego jej rola nie mogła być poważna.

²⁷⁷ S. Zakrzewski, *Wypadki lat 1382-1386 w związku z genezą Unji*, [w:] *Pamiętnik V Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w Warszawie*, 28 listopada do 4 grudnia 1930 r., pod red. K. Tyszkowskiego t. 1, Lwów 1930, s. 352.

że Unja polsko-litewska może i dlatego stosunkowo łatwo doszła do skutku, że u jej źródła tkwi inicjatywa dynastyczna andegaweńska i litewska, w duchu pojęć XIV wieku. Zagadnienie ustrojowe, t.j. forma połączenia Polski z Litwą, stało na dalszym planie. Akt krewski, t. zn. Uwierzytelniony przez Jagiełłę i jego braci protokół przedwstępnych pertraktacji z Polakami i Węgrami jest jasnym tego dowodem²⁷⁸. Pogląd skrajny i nie udokumentowany przez samego uczonego, który nie potrafił wyjaśnić roli Julianny w pertraktacjach z panami krakowskimi²⁷⁹ nie opierając się na spekulacjach zawieszonych w powietrzu. Pomijając powyższą hipotezę, Stanisław Zakrzewski bardzo wysoko ocenił Juliannę stwierdzając „gdy mowa o rodzinie Olgierdowiczów znowu można mówić tylko o ich młodszej linii, na czele której stała właściwie matka Jagiełły, kobieta niepoślednich zdolności, której rola w wypadkach była znaczna”²⁸⁰.

Jagiello objął samodzielne rządy w 1377 roku²⁸¹ po śmierci swego ojca Olgierda²⁸². Kwestią drugorzędną w tych rozważaniach jest problem datacji urodzin Wielkiego Księcia²⁸³, który mógł mieć w momencie przejścia władzy 15 lat lub 25²⁸⁴. Uważamy, że słuszniejszy jest pogląd starszej historiografii, która przypuszcza, że Jagiello urodził się 1352 roku. Przy tak postawionej hipotezie, pozycja Julianny i jej znacznie przy dorastającym synu, kreowanej przez starszą historiografię,

²⁷⁸ Tamże, s. 353 i nast.

²⁷⁹ Najbardziej aktualną krytykę tego poglądu przedstawił J. Nikodem, a także przegląd badań: J. Nikodem, *Elżbieta-Juliana-Jadwiga. Przyczynek do genezy związku polsko-litewskiego*, [w:] *Cognitioni Gestorum*, pod red. D. A. Sikorskiego i A. M. Wyrwy, Poznań-Warszawa 2006, s. 477- 479; J. Nikodem, *Jadwiga. Król Polski*, Wrocław 2009, s. 171 i nast.; porusza również: H. Paszkiewicz, *O genezie i wartości Krewa*, Warszawa 1938, s. 181 i nast.; Z kolei J. Tęgowski przypuszcza, że Julianna stawiała sprawę mariażu z córką Dymitra Dońskiego wyżej niż małżeństwo syna z Jadwigą. Jest to hipoteza logiczna- Julianna wychowana w prawosławiu musiała isę raczej opowiadać za prawosławną księżniczką, a dalej chrztem całej Litwy w tym obrzędzie. Trudno przypuszczać, że popierała starania o chrzest w obrzędzie rzymskim; J. Tęgowski, *Bezkrólowie po śmierci Ludwika Węgierskiego a geneza unii Polski z Litwą*, [w:] *Studia historyczne z XIII – XV wieku*, pod red. J. Śliwińskiego, Olsztyn 1995, s. 108 i nast., J. Nikodem, *Elżbieta-Juliana-Jadwiga*, s. 479.

²⁸⁰ S. Zakrzewski, *Wypadki...*, s. 352.

²⁸¹ Ostatnio J. Tęgowski na podstawie listu króla Ludwika do Franciszka Carrara Fedora kobryńsko-ratneński postawił tezę, że on był najstarszym potomkiem Olgierda i wysunął roszczenia do spuścizny po zmarłym ojcu. Dziwi, że Fedor pozostał bierny w 1377 roku i nie próbował legitymizować swoich żądań; J. Tęgowski, *Pierwsze pokolenia Giedyminowiczów*, s. 57; por. J. Nikodem, *Objęcie władzy na Litwie przez Jagiełłę w 1377 r.*, *Przegląd Historyczny*, t. 92(2001), z. 4, s. 451-468.

O. Halecki, *Przyczynki genealogiczne do dziejów układu krewskiego*, *Miesięcznik heraldyczny*, t. 14(1935), s. 102; List dostępny online: <http://starbel.narod.ru/d042.htm> (dost. 11.11.2012r.).

²⁸² O dacie śmierci Wielkiego Księcia Olgierda informuje: *Hermani de Wartberge Chronicon Livoniae*, [w:] *Scriptores rerum Prussicarum*, t. 2, Leipzig, s. 113; *Die Chronik Wigands von Marburg*, [w:] *Scriptores rerum Prussicarum*, t. 2, Leipzig 1863, s. 604; J. Tęgowski, *Pierwsze pokolenia Giedyminowiczów*, Poznań- Wrocław 1999, s. 47-57.

²⁸³ Nie deprecjonując istotny badań genealogicznych, które pozwalają odpowiedzieć na wiele problematycznych pytań stawianych przez historiografię.

²⁸⁴ J. Tęgowski założył, że Jagiello w 1377 roku miał 15 lat, dlatego nie mógł być samodzielnym podmiotem. Datę urodzenia ustalił J. Nikodem dowodząc, że Jagiello miał 25 lat w okresie śmierci Kiejstuta: J. Nikodem, *Data urodzenia Jagiełły. Uwagi o starszeństwie synów Olgierda i Joanny*, „Genealogia. Studia i Materiały historyczne”, t. 12(2000). J. Nikodem, *Objęcie władzy na Litwie przez Jagiełłę w 1377 r.*, *Przegląd Historyczny*, t. 92(2001), z. 4, s. 451-468; Również T. Wasilewski znacznie odmłodził Jagiełłę uznając, że był młodszy od Skirgiełły. Pogląd ten powielił i rozbudował J. Tęgowski: T. Wasilewski, *Daty urodzin Jagiełły i Witolda. Przyczynek do genealogii Giedyminowiczów*, *Przegląd Wschodni*, z. 1(1991), s. 27; J. Tęgowski, *Pierwsze pokolenia Giedyminowiczów*, Poznań- Wrocław 1999, s. 54-57.

zostanie w znacznym stopniu osłabiona. Władca mający lat piętnaście mógł być bardziej podatny na wpływ osób trzecich (np. Kiejstut, Julianna, Wojdyło), niż władca w wieku dwudziestu pięciu lat. Z pewnością autorytet matki i jej rady były młodemu księciu bardzo potrzebne, gdy jego pozycja nie była ugruntowana wśród społeczeństwa, a zwłaszcza wśród poddanych ruskich. Należy dodać, że Jagiełło musiał się liczyć z roszczeniami przyrodnich braci z pierwszego małżeństwa ojca, wychowanych w prawosławiu. Doniosły jest problem Andrzeja Połockiego, który jako pierwszy wystąpił przeciw bratu i sprzymierzył się z Dymitrem Iwanowiczem²⁸⁵. Jak donoszą latopisy Jagiełło korzystał również z rad i autorytetu stryja Kiejstuta²⁸⁶.

Julianna Twerska miała pośredniczyć w rokowaniach z Zakonem Krzyżackim w latach 1379-1382. Antoni Prochaska przypuszczał, że Julianna chciała nawiązać przymierze z Zakonem Krzyżackim przeciw Kiejstutowi. Jednak jest to pogląd nieuzasadniony podstawą źródłową²⁸⁷. Na takim przedstawieniu kontaktów zaważyły głównie przekazy kronikarzy krzyżackich, tj. Wiganda z Marburga i Annalisty toruńskiego²⁸⁸. Wigand informuje nas, że Kiejstut nie był szczególnie zachwycony z przejęcia władzy w Wilnie przez Jagiełłę²⁸⁹, w wyniku czego chciał przejąć pełnię władzy wielkoksiążęcej. Jednak przeczy temu tajny traktat zawarty w Dawidyszkach, na którym przywiesił swą pieczęć syn Kiejstuta, Witold²⁹⁰.

Z pewnością Julianna służyła synowi radą w sprawach wagi państwowej, razem ze współbraćmi, jednak nie można wyciągnąć na tej podstawie bardziej dalekowzrocznych wniosków – nie ma ku temu żadnych podstaw. Przypuszczać można, że z racji wieku, doświadczenia i swojego autorytetu jej głos mógł być ważny, jednak brak na to dowodów w postaci źródeł pisanych. Historyk nie może się poruszać w sferze domysłów i spekulacji, dlatego też ten wątek musi pozostać w zawieszeniu.

Najlepiej działalność Zakonu podsumował Jerzy Ochmański, że „ostrzegali przeto Julianę o wielkim niebezpieczeństwie grożącym Jagielle ze strony Kiejstuta, który- rzekomo- zamierza sobie

²⁸⁵ Problem szeroko dyskutowany w literaturze: J. Ochmański, J. Krzyżaniakowa, *Władysław II Jagiełło*, Wrocław 1990s. 54 i nast.; PSRL, XI, s. 42; L. Kolanowski, *Dzieje Wielkiego Księstwa Litewskiego za Jagiellonów*, Warszawa 1930, t. 1, s. 15; A. Prochaska, *Upadek Kiejstuta*, Kwartalnik Historyczny, t. 23(1909), s. 494; H. Paszkiewicz, *Historia Rusi*, s. 258; S. M. Kuczyński, *Wielka wojna z Zakonem Krzyżackim w latach 1409–1411*, Warszawa 1980, s. 48-50, przyp. 49; L. Bazylow, P. Wieczorkiewicz, *Historia Rosji*, Wrocław 2005, t. 1, s. 56-59; L. Gumilow *Od Rusi do Rosji*, Warszawa 2004; J. Łoszczyc *Dymitr Doński*, Warszawa 1987; L. Podhorodecki, *Kulikowe Pole*, Warszawa 1986.

²⁸⁶ Długosz, X, s. 126.

²⁸⁷ H. Łowmiański, *Polityka Jagiellonów*, Poznań 2006, s. 46, przyp. 52[redaktora]; A. Prochaska, *Dzieje Witolda W. Księcia Litwy*, s. 19, 23-24.

²⁸⁸ Die Chronik Wigand von Marburg, [w:] *Scriptores rerum Prussicarum*, t. 3, Leipzig 1866, s. 453-662; Annalista Thorunensis, [w:] *Scriptores rerum Prussicarum*, t. 2, Leipzig 1866, s. 57-316.

²⁸⁹ Hoc anno rex Algartobiit, et filiuseius Jagelerigitur in regem et hic opposuit se germanopatris sui Kynstut, quod displicuiter; Die Chronik Wigand von Marburg, SRP II, Leipzig 1863 s. 604.

²⁹⁰ Pogląd ten rozbudowuje J. Nikodem, *Rola Skirgiełły na Litwie do 1394 roku*, [w:] *Scripta Minora*, t. 2, Poznań 1998, s. 69-129; jednak opowiadamy się za poglądem tradycyjnym, że ten traktat był wymierzony w Kiejstuta.

podporządkować całe królestwo. Oskarżenia pod adresem Kiejstuta były w liście do księżny matki wypowiedziane ogólnikowo, szczegóły mieli wyjawiać posłowie krzyżaccy²⁹¹. Nie pozostawia to żadnych wątpliwości, że Julianna miała być tubą krzyżackiej propagandy na dworze wileńskim. Jednak znowu jest to domysł, który trudno potwierdzić w przekazach źródłowych, ponieważ dokumenty kancelarii krzyżackiej przedstawiały obraz z pewnej perspektywy, a dokumentów z kancelarii litewskiej brak.

31 X 1382 roku Jagiełło zawarł traktat z krzyżakami nad Dubissą²⁹², skierowany przeciw Kiejstutowi. Najbardziej interesującym fragmentem tego traktatu jest *mit rathe, metewissen, und volbort unser liben muter Julianne*²⁹³, dalej w traktacie podano braci i radę książęcą jako podmioty potwierdzające prawomocność dokumentu. Czyli pozycja matki wynika z jej urodzenia, doświadczenia i wiedzy zdobytej przy boku męża- Olgierda. Nic nie uprawnia do wniosku, że była „kobietą niepoślednich zdolności”²⁹⁴. Lidia Korczak przypuszcza, że to sformułowanie traktatu dowodzi istnienia w kręgu Wilna rady przy Wielkim Księciu, która miała charakter doradczy²⁹⁵.

Podsumowując okoliczności zawarcia traktatu nad Dubissą, a także kontaktów Julianny Twerskiej z Zakonem Krzyżackim, można stwierdzić, że występowanie księżnej w źródłach krzyżackich ma charakter ideologiczny- przypuszczać można, że Krzyżacy chcieli wykorzystać jej autorytet, jaki niewątpliwie musiała mieć, jako narzędzie nacisku na Jagiełłę. Jednak nadal te przypuszczenia są wysuwane *implicite* na podstawie analizy zachowanej dokumentacji.

Uważamy, że poglądy referowane przez Stanisława Smolkę i Antoniego Prochaskę znajdują potwierdzenia w zachowanym materiale źródłowym. Są to poglądy zbyt odważne i, z pewnością, dziś przestarzałe²⁹⁶. Dlatego należy podchodzić do problematyki wpływu Julianny na Jagiełłę ostrożnie i bardzo krytycznie, ponieważ trudno uchwycić to w materiale źródłowym. Matka pojawiała się zazwyczaj w ważnych wydarzeniach dla dziejów Wielkiego Księstwa Litewskiego, żeby następnie zniknąć na wiele lat ze źródeł pisanych.

Po takim przeglądzie stanu badań należy znacząco zrewidować stawiane przez tezy i ponownie podejść krytycznie do materiału źródłowego, który zawiera informacje na temat Julianny Twerskiej.

²⁹¹ J. Ochmański, J. Krzyżaniakowa, *Władysław II Jagiełło*, Wrocław 1990s. 56 i nast.

²⁹² Imię Julianny pojawiło się również przy okazji zawarcia rozejmu podpisanego pod Brazolą w 1382 roku. *Codex epistolarissaeculidecimiqunti*, t.2 (1382-1445), ed. A. Lewicki, nr. 1: *Yrer muter und allenyrenandirngebruder*.

²⁹³ W wolnym tłumaczeniu: za radą i zgodą naszej kochanej matki Julianny...; *CodexdiplomaticusLithuaniae*, wyd. E. Raczyński, Wrocław 1845, s. 56-58; *Liv.-,Esth.- und CurländischesUrkundenbuchnebstRegesten*, t. 3, nr 1186.

²⁹⁴ S. Zakrzewski, *Wypadki...*, s. 352; J. Nikodem, *Elżbieta-Julianna-Jadwiga*, s. 477.

²⁹⁵ L. Korczak, *Litewska rada wielkksiążęca w XV wieku*, Kraków 1998, s. 12-15.

²⁹⁶ Najnowszy przegląd historiografii: G. Błaszczuk, *Dzieje stosunków polsko-litewskich od czasów najdawniejszych do współczesności*, T. I, Trudne początki, Poznań 1998.

Streszczenie

W niniejszym artykule została przedstawiona pozycja i rola matki króla Polski Władysława Jagiełły, Julianny Twerskiej. Problem dosyć istotny, ponieważ rzutuje na większość decyzji podejmowanych przez młodego hospodara litewskiego po objęciu tronu wileńskiego w 1377 roku po śmierci Olgierda. Natomiast data graniczną, czyli rok 1382, jest końcem wojny domowej na Litwie pomiędzy młodym Jagiełło, a jego stryjem Kiejstutem.

Do dnia dzisiejszego toczy się dyskusja nad wkładem Julianny w ukształtowanie syna, a także na jest oddziaływanie na politykę zagraniczną dworu wileńskiego. Jednak należy zauważyć, iż Julianna pojawiała się na kartach historii w momentach krytycznych i zazwyczaj w otoczeniu innych ważnych person, z otoczenia Jagiełły.

Tekst została podzielony wewnętrznie na dwie części, które może nie są wyraźnie wyeksponowane, ale pozwalają na swobodne poruszanie się w tekście. Część pierwsza jest przeglądem badań głównie historiografii okresu międzywojennego, kiedy to wyniki swoich badań publikowali wybitni historycy (np. Antoni Prochaska, Henryk Łowmiański, Oskar Halecki, Stanisław Smolka). Jednak obraz nie mógłby być kompletny bez zaprezentowania stanowiska najnowszej historiografii (np. Jarosław Nikodem, Jan Tęgowski), którzy kwestionują wiele, uważanych zapewne, twierdzeń starszych pokoleń. Z kolei część druga jest próbą dyskusji z zaprezentowanymi przednio stanowiskami. Swoje poglądy opieram na wydaniach krytycznych dokumentów, a także na osiągnięciach innych badaczy.

Tekst nie wyczerpuje całego problemu, a raczej jest przyczynkiem do dyskusji nad utartymi i niepodważalnymi poglądami części badaczy dziejów Litwy w XIV wieku.

Summary

This article discusses the position and role of Julianna Twerska - mother of the king of Poland Władysław Jagiełło. This matter is quite important, because it has an influence on most of decisions undertaken by the young lithuanian hospodar after the embrace of the Vilnian throne in 1377 after the death of his father Olgierd. (Nonetheless the border date – 1382 - is the end of the civil war in Lithuania between young Jagiełło and his parental uncle Kiejstut.

To this day there is a discussion over the Julianna's role in shaping her son and also over her influence on the manorvilinian's foreign politics. However we should notice that Julianna appeared on

the pages of history mostly in its critical moments and she was usually surrounded by important people from Jagiello's environment.

This text is divided internally into two parts, which may not be clearly distinguished, but they help to move freely in the text. The first part serves as a review of the research, mostly of the historiography of interwar period during which the outstanding historians published their own research results (e.g. Antoni Prochaska, Henryk Łowmiański, Oskar Halecki, Stanisław Smolka). Although the portrayal of Joanna Twerska wouldn't be complete without the presentation of the newest historiography's opinion about this subject (e.g. Jarosław Nikodem, Jan Tęgowski), which queries many old theories which were considered to be sure.) Then, the second part serves as an attempt to discuss with already presented positions. My views are based on a document's critical editions as well as on the achievements of other historians.

This text does not cover the whole problem, this is more like a contribution to the discussion over the usual and unquestionable views of some Lithuanian's 19th century history researchers.